

Mer Nansen og Quisling

Av Hans Fredrik Dahl

Arne Skouen advarer fra kronikkplass tirsdag mot det han kaller «løgnen om den nære kontakten Nansen-Quisling». Om jeg forstår ham rett, mener han at jeg sprer denne «løgnen» i min siste bok, og på flere måter.

Jeg må svare at jeg finner advarene villedende. Men jeg benytter gjerne anledningen til en grenseoppgang mellom de to hovedpersonene, slik Skouen etterlyser – selv om grensene ikke går akkurat der han helst ser dem.

Skouen ønsker først en «markering» av forskjellene i Quislings og Nansens tankeverdenser. Jeg har markert flere slike forskjeller, og noen likheter, og nevner noen her:

Nansen og Quisling mente mye av det samme om Russland og det russiske spørsmål, jfr. Nansens bok «Russland og freden» og Quislings «Russland og vi».

De mente begge at Europas framtid lå her. Men Nansen trodde lenger på Sovjetunionens gode vilje under Stalin enn Quisling gjorde.

Om norsk politikk delte de den oppfatning at 1884 og innføringen av parti-styret hadde brakt en langsiktig ulykke over landet. Nansen trodde på Fedrelandslaget som en motvekt mot dette, Quisling ikke. Quisling fant Fedrelandslaget arbeiderfiendtlig og allfor negativt innstilt til arbeiderklassens krav. I slike spørsmål gikk det grenser mellom de to.

Likevel: Da Nansen døde i 1930, la Quisling fram programmet til sin egen påtenkte «bevegelse» under navnet «Nansen-partiet». Det var selvfølgelig en akt av elementært politisk likrøveri, på samme måte som da avisen Orientering i 1967 i sin Trammøl-nekrolog hyllet Martin som den egentlige SF-er. Det politiske liv er fullt av slike gester.

Politikken er full av politiske likrøverier

Skouen må selvfølgelig gjerne kalle Quislings tilfelle for «politisk svindel». Quisling brukte navnet fordi hans drøm om et stort nytt parti som skulle avløse alle andre, etter hans mening var et tiltak i Nansens ånd. Hadde han rett i det? Ja og nei. Nei, fordi visjonen var fantasisk, upraktisk og utopisk. Nansens politiske realitetssans lå et annet sted enn Quislings. Men likheter fantes også, for eksempel i det rasebiologiske historiesynet de delte, skjønt her var Quisling mer outhreit enn sin farsfigur. I tillegg delte de altså også kritikken av demokratiet og partivesenet.

Her må jeg forresten ta avstand fra Skouens bilde av den politiske Nansen som en «naiv» mann som ble «gissel» for folk som visste bedre, dvs. for ledelsen i Fedrelandslaget. Nansen og hans krets hadde sine egne politiske ideer, like poengterte og konsistente som andre grupper, på Youngstorget eller andre steder. Nansens forsøk på å danne en utenomparlamentarisk regjering i 1928 berodde såvidt ikke på naivitet, selv om det ikke førte fram. Under enhver omstendighet lot han seg ikke bruke av andre. Han visste godt hvor han ville, og hvordan han skulle kjempe for det. Litteraturen om disse ting (Jostein Nerbavik, Andreas Norland, Rolf Danielsen o.fl.) gir ingen holdpunkter for Skouens oppfatning av Nansen som uskyldig redskap, selv om den var vanlig blant kulturradikalerne i mellomkrigstida, Nordahl Grieg og andre. De hadde behov for å beundre Nansen personlig, men samtidig bortforklare hans politiske ideer – en posisjon vi i dag må smile av.

Den største forskjellen mellom Nansen og hans medhjelper ligger naturligvis i at Quisling ikke ble hva han selv hadde drømt om, en samlendende Nansensikkelse for landet og verden. I løpet

Quisling (stående i midten) og Nansen (sittende nr. 3 fra høyre) i arbeid med Folkeforbundets Armeiakommissjon. (Ill. fra Oddvar Høidal: «Quisling – en studie i landssvik».)

■ I kronikken sist tirsdag ga Arne Skouen en kritisk kommentar til beskrivelsen av kontakten mellom Vidkun Quisling og Fridtjof Nansen i Hans Fredrik Dahls Quisling-biografi. I dag svarer Dahl.

av 1930-Åra forlot han sin ungdoms universistiske tenkemåte til fordel for partikulære teorier om antilemittisme og delvis korporatisme. NS ble et forbitret fløyparti og intel samlingsmerke. Man kan nok si at Quisling med dette forlot Nansen, skjønt altså Nansen døde samme år som han selv formulerte seg offentlig for aller første gang.

Mer treffende, og mer naturlig for en biograf som skriver en livshistorie, blir det da å understreke at han forlot seg selv.

Dette er så mye mer påfallende som Quisling i 1920-åra beundret Nansen som ingen annen, etter deres mangeårige samarbeid for Ukraina, Russland, Balkan og Armenia. Nansen beundret faktisk også Quisling. Han fant ham i særklasse kunnskapsrik, frofast og effektiv. Hvor høyt han satte sin unge medarbeider, går fram av de to menns korrespondanse, som tidligere Quisling- og Nansenforfattere merkelig nok har oversett. Nansen mender av brev til og om Quisling gir ikke med ett ord uttrykk for annet enn den høyeste respekt for den unge mann. Jeg anbefaler Arne Skouen en ukas tid på Universitetsbiblioteket i Oslo.

Det er heller ikke fra noe annet hold dokumentert at Nansen noen gang talte kritisk, enn si nedsettende, om sin medarbeider. Og hvorfor skulle han det? Nansen var en verdensvant hjelpeadministrator. Man baktaler ikke folk som setter livet på spill under hungersnød og borgerkrig for å utøve det hjelpearbeid som er pålagt en av internasjonale organer. Selvfølgelig ikke. Misliker man en medarbeider, avbygger man forbindelsen. Verdsætter man

ham, gir man ham nye oppgaver. Nansen ga hele tida Quisling nye oppgaver, like til sin død. Nærte han mistro til hans evner eller dømmekraft, blir hele brev materialet et gedigent hykleri. Det passer dårlig for en karakter som Nansen.

I sin innerste krets kan Nansen naturligvis ha latt falle noen ord om Quislings åpenbare svakheter – at han var spesielt vanskelig å komme inn på, og ikke alltid viste like godt menneskelig skjønn.

Nansen beundret faktisk Quisling

Men hans positive egenskaper talte så mye mer for det praktiske arbeidet. Og for Nansen var det resultatene som tellt, ikke sladder og persondiskusjonen i Folkeforbundets korridorer.

Like fullt har det helt siden 1930-åra vært fortalt historier om at Nansen egentlig ikke likte eller verdsatte Quisling. De fleste av disse historiene er apokryfe, og i alle fall ikke dokumenterbare. Arne Skouen kommer med den om at Nansen ikke ville anbefale St. Olav for Quisling. Den er aldri bekræftet. Tim Grøve skriver meget varmt og distansert om den angivelige episoden. Det gjør han med rette. Hvis det er sant at Nansen avlo en slik henstilling, hvilket jo var mulig ettersom han avskydde slike jålete lings som kongelige ordener, hadde han i alle fall mange andre grunner enn at han plutselig skulle mislike sin betrodde medarbeider. Quisling sto akkurat da i vanskelige sluttforhandlinger om repatrieringen av armenske flyktninger på vegne av Nansen. Den replikken Skouen refererer – at Nansen i denne situasjonen skal ha sagt at han ikke forsto hva Quisling holdt på med – bærer preg av typisk etterpåkonstruksjon. Har man lest hva Nansen på samme tid skrev til Quisling – at hans innsats for armenerne var hans eneste trøst og håp – blir det utenkelig at han skulle tale med dobbelt tunge. En slu renkespiller, et krollsinnert maktmenneske kanskje, men ikke Nansen.

Skouen reiser også det gamle spørsmålet om hvor betydningsfull Quisling egentlig var for Nansen. Også dette har vært diskutert i alle år av den generasjonen av nordmenn som fant det uforståelig at det noen gang skulle ha vært et godt forhold mellom de to.

Skouen får det med sin siffige polemikk til å se ut som om jeg blåser opp Quislings betydning for Ukraina, Balkan og Armenia, i motsetning til andre og mer nøkterne forfattere. Jeg får kanskje i all beskjedenhet minne om at årets biografi er den første som har gjort bruk av det primære kildematerialet i FN-biblioteket i avveining av disse ting. At Oddvar Høidal siteres for å mene at «Quisling ikke engang var Nansens høyre hånd», eller Grøve for den oppfatning at Quisling «slett ikke var i ledende posisjon på noe tidspunkt», er i alle fall villedende. Quisling var Nansens høyre hånd i Armeniaprojektet 1925–29. Han hadde den ledende stilling i Ukraina 1922–23, det største enkelte hjelpeområde under Nansens høykommissariat. Det satt en mann over ham i Moskva, og ett kontor over ham igjen i Genève. Men av de fem-seks distriktledere ute i felten hadde Quisling langt den betydeligste oppgave som ansvarlig for gjennomføringen av selve katastrofehjelpen.

Det er merkelig at disse enkle kjensgjerninger skal vekke motvilje av den art Skouen målberer i sin kronikk. Spørsmålet om forholdet mellom Nansen og Quisling burde ikke lenger høre hjemme i fellet for frittflytende formuleringkunst, verken fra den ene eller andre siden. Den historiske forskning er kommet lenger enn som så – selv om den ikke alltid bringer de resultater historiens aktører venter.

Quisling var Nansens høyre hånd i Armenia

for hjelpearbeidet for Ukraina, Balkan og Armenia, i motsetning til andre og mer nøkterne forfattere. Jeg får kanskje i all beskjedenhet minne om at årets biografi er den første som har gjort bruk av det primære kildematerialet i FN-biblioteket i avveining av disse ting. At Oddvar Høidal siteres for å mene at «Quisling ikke engang var Nansens høyre hånd», eller Grøve for den oppfatning at Quisling «slett ikke var i ledende posisjon på noe tidspunkt», er i alle fall villedende. Quisling var Nansens høyre hånd i Armeniaprojektet 1925–29. Han hadde den ledende stilling i Ukraina 1922–23, det største enkelte hjelpeområde under Nansens høykommissariat. Det satt en mann over ham i Moskva, og ett kontor over ham igjen i Genève. Men av de fem-seks distriktledere ute i felten hadde Quisling langt den betydeligste oppgave som ansvarlig for gjennomføringen av selve katastrofehjelpen.

Det er merkelig at disse enkle kjensgjerninger skal vekke motvilje av den art Skouen målberer i sin kronikk. Spørsmålet om forholdet mellom Nansen og Quisling burde ikke lenger høre hjemme i fellet for frittflytende formuleringkunst, verken fra den ene eller andre siden. Den historiske forskning er kommet lenger enn som så – selv om den ikke alltid bringer de resultater historiens aktører venter.

TIDENS SKRIFTER

Mannen som startet Puls

Tore Olsen – pioneren i norsk rock-presse.

I løpet av helga har norske TV-tittere fått oppleve at musikk-avisa Puls feirer seg selv og sine 150 utgitte rock-aviser siden 1978. Begivenheten ble av NRK-ledelsen ansett for betydelig nok til en omfattende nattsendning lørdag kveld.

Dette får dagens entusiastiske redaktør Arild Rønson mye velfortjent ære for. Under hans ledelse er Puls utrolig

KULTURBILDET

nok blitt et månedsmagasin med høyt nok opplag til å gi overskudd i kassa. Slikt er ikke lett å få til i et lite land.

■ I skyggen av denne feiringen står mannen som i 1978 startet Puls: Tore Olsen. Han var avisas redaktør fra 1978 til 1985. Etter en bitter strid med forlaget som sto for utgivelsen av magasinet, gikk han av. Puls-navnet fulgte utgiveren, som overlot sjefstolen til Klassekampens musikkmedarbeider, Arild Rønson.

■ Feiringen av Puls forteller at pionertida for norsk rock-presser er over. Den var Tore Olsen en typisk eksponent for. Han førte en mildt sagt uvoren penn. Med autoritær arroganse overfor folk som måtte ha skrevet om rock i norske aviser tidligere oppfant han rock-historien på ny, og han slengte rundt seg med verbale hooks og svingslag i det norske samfunnet.

■ Metoden var effektiv. Olsen var en undergrunnsredaktør – han hadde null respekt for rock-journalister som var substansløse nok til f.eks. å la seg ansette i den etablerte pressen. Han skrev hva han ville, men han rakk aldri å komme så høyt opp i det norske skrivende hierarki at han fikk injurerende kraft. I januar 1986 døde han i en bilulykke.

■ Symbolisk nok var Olsen på vei fra et trykkeri i Sverige med en bunke rykende ferske utgaver av nyeste nummer av Beat, som hans nye magasin ble kalt. Til alt overmål inneholdt nummeret hva man må kunne kalle en typisk Tore Olsen-artikkel om det norske samfunnet med tittelen «Menningen med livet». Det norske rockemusikermiljøet har flere ganger minnet Tore Olsen med store felleskonserter.

■ Nattekonserter i helga er et symptom på at rock-pressen er blitt etablert. Verken Puls eller Beat er i dag preget av opprørsånd eller olsenisk aggressivitet. Ikke bare går Puls med overskudd, de fleste av Tore Olsens medarbeidere fra Puls og Beat har måttet slå inn på kompromissenes piggrådfulle vei og skrive for dagsaviser (f.eks. Vårt Land, Dagens Næringsliv), motemagasin (Tique), næringsmagasin (Natt & Dag) og så videre.

■ Den ville tida er over. Kanskje er det ingen tilfældighet at NRK feirer rock-pressen bare noen uker etter at rock har fått sin hittil mest omfattende plassering i Kulturdepartementets nye budsjett.